

Oláh János emlékezete

„Számomra az a fontos, hogy megmentsek a közösségi emlékezetből olyan összefüggéseket, képeket, élményeket, amelyek, ha én nem írom meg őket, feledésbe merülnek” – vallotta Oláh János költő, író és lapszerkesztő, akit (korántsem mellékesen) atyai barátomnak tudhattam. Több ízben interjúvoltam, egyszer a kamera előtt is; még a szakdolgozatomat, első könyvemet is a Kilenckeből írtam. Én is sokat köszönhetek neki az irodalmi pályán; nemcsak együtt indíthattuk újra 1994-ben a *Magyar Naplót* (ő főszerkesztőként, én olvasószerkesztőként), de a tízes években is visszatérhettem a folyóirat bűvkörébe. Amikor pedig a Magyar Művészeti Akadémia felkért, hogy állítsam össze János „portfólióját”, a literátori életmű főbb erővonalait is tisztázhattam.

Oláh János költészete több mint fél évszázadot ölel át, mégis egy tömbből való versvilág: ugyanaz a magyar földhöz kötött, ugyanakkor univerzálisan filozofikus, egyszerre érzéki és racionális poézis. Az idő előrehaladtával érzékelhetően klasszicizálódott ugyan, túlsúlyba kerültek a rímes, kötött versformák, költői alapállása azonban alapjában véve nem változott. A Kilencek debütáló antológiájának címadó verse egyúttal programadó ars poetica is, az alkotó pedig hű tudott maradni hozzá: a sorjázó évtizedek során nem kellett elárulnia. Bertha Zoltán „emblematis, korszakjelző versnek” nevezi az *Elérhetetlen földet*. Ez a programvers, s általában véve Oláh egész költészete is új fénytörésben mutatja meg hagyomány és újítás viszonyát a magyar lírában. Jánosi Zoltán úgy látja, hogy „a természeti képek gyöngyszerű izotópjai, akár a *Kalevalában*, úgy sugározzák szét erejüket a társadalmi világ fölött”. Tózsér Árpád a mesterség és a lélek felől közelít az Oláh János-i költészethez: „Néhány sor, s mennyi finom, rejtett mélység, titok, utalás, kérdés. A rímeknek, a ritmusnak, a zenének itt hirtelen nagy szerep jut, s ez élet veszi a radikális halál-nézőpontúságnak.”. Ez utóbbi megjegyzés már az élettől búcsúzkodó Oláh János elégikussá, filozofikussá vált költészetére utal, ahol azonban a tragikumot mindig feloldozza az emberi létrend fölötti bölcs szemlélődés. Ontológiai derűje kulturális röghöz-kötöttségéből fakad: „Ez a nyelv konokságával, létével mégiscsak a megértésre ösztönöz. Rejtve az a remény is benne van a versben, hogy meghallva e megtartó nyelv ősi, konok hívását, egymás felé fordulunk végre. Nemzet csak akkor létezhet, ha van olyan erő, amely összefogja a sok egymással viszálykodó akaratot” – fogalmaz Oláh egyhelyütt.

Prózaírói módszerének „cseppkő”-természetéhez a praktikum felől közelít. „Nem vagyok profi író: engem nem fizetnek azért, hogy írjak. Akit fizetnek, egy év alatt megír egy könyvet, kap újra pénzt, újra ír, átlép egy könyvet és belekezd egy újba. Az én műveim nem így születtek, hanem mint a cseppkövek.” Eredetileg a líra felől érkezett a prózaíráshoz: *Közel* című regénye (amelynek évtizedek múltán ismét egybeszerkesztett változatához kontrollszerkesztőként közöm lehetett) visszhangtalansága ellenére a hetvenes évek magyar prózájának egyik legizgalmasabb megújítási kísérlete. Bonyolult fűzésű regény, amely emlékezőfolyamatba ágyazott történeteket tartalmaz. Ezeket az énkeresés lírai monológjai sokszor elfedik, de így is felismerhetők a jelenetek, amelyek többségét az akkori irodalmi etikett szerint nem illethetett volna nyomdafesték. Határ Győző valósággal ünnepelte az *Irodalmi Újságban*: „Oláh Jánosnak sikerült. Ámuldozva és elragadtatva tapasztaltam, hogy önéletrajzi regényében, a *Közelben* nemcsak tartani tudja ezt a hangot, hanem még fokozni is. Ezt a hangot, a csontig vetkőző őszinteséget, az őszinteség, az önpusztító önkeresés, önelveboncolás hangját, amely végső soron a szókratészi önmegismerés felé vezet. A *Közel* különös szintézist valósít meg, s bármi paradoxul hangzik is, nem tudnám jobban megközelíteni a permanens tudathasadás kultúrszintézisét.”. Az Oláh János-i próza másik, realistább irányát a Száműzött történetekben összegződő elbeszélés-irodalom képviseli. Drámaiság és líraiság egyaránt jellemzi ezeket az írásokat, amelyek a múltból kimentendő történekek krónika-igényével íródtak, s Pécsi Györgyi szerint egyenesen „a háború utáni évtized Magyarországnak a kortárs magyar prózában leghitelesebb dokumentumai”.

A bezűzött Kísérlet és a féllegális *Remetei Kéziratok* után valódi szerkesztői pályája megkésve kezdődhetett. Erre így emlékezik: „1994 nyarán Tornai József kérésére, aki akkor az írószövetség elnöke volt, benyújtottam pályázatomat a csődbe jutott *Magyar Napló* főszerkesztői állására. Azonban az a fortyogó gyűlölet, amely levelekben, buta, rágalmaszó újságcikkekben, kuratóriumi áskálódásokban ellenem és a lap ellen megnyilvánult, még engem is meglepett. Mondják: ügyesen lavíroztam a ránk zűdulő kartácstűzben, azért nem süllyedtünk el. Nem így van. Gyöngeségem ellenére az ügy, a népi irodalom iránti elkötelezettség tartotta meg a *Magyar Naplót*. Az én érdemem csupán az, hogy kitarítottam. Ennek a kitarításnak nagy ára volt: legalább öt-tíz könyv. Személy szerint jobban jártam volna, ha megírom őket. Ha harcban áll a *Magyar Napló*, azokkal szemben harcol, akik továbbra is amnéziában akarják tartani a magyar irodalmi tudatot, s általa az egész nemzetet is.”

Szinte törvényszerűnek mondható, hogy a lap megerősödésével Oláh János a könyvkiadásba is belekóstolt: az egyik irodalomszervező tevékenység organikusan következett a másikkól. Kődöbocz Gábor irodalomtörténész, az *Agria* folyóirat főszerkesztője szerint Oláh „szerkesztőként, kiadóként, és az utóbbi években a magyar irodalom hajóskapitányaként hátszélben és ellenszélben hajózott az irodalom, illetve az irodalmi közélet sokszor cunamiszerűen fölkorbácsolt vizein”, miközben „az utóbbi két évtizedben szerkesztőként, kiadóként és irodalomszervezőként több ember munkáját végezte el”. Elmondható: Oláh János szakmai pályáján az irodalmi szerkesztés éppolyan központi, valóságformáló műfaj, miként a költészet és a prózaírás. Mindhárom területen űrt hagyott maga után.

Nagy Kálmán: Santiágó álma - 2013

